

Forfatteren Albert Thomsen.

Af Adjunkt, cand. mag. Niels A. Christiansen

S kolarbejdet optager som oftest sin Mand helt; at Albert Thomsen ved Siden af kunde paatage sig et dygtrigt Arbejde som Formand for et Amts historiske Samfund og redigere dets Aarbog er allerede meget. Naar saa dertil kommer hans ikke ubetydelige Arbejde som Leder af et stort Centralmuseum og yderligere en omfattende Indgriben i en jævn stor dansk Provinsbys kulturelle Liv med aktiv Deltagelse i Ledelsen af Turistforening, Musikforening og Kunstforening, skulde alt dette synes mere end tilstrækkeligt for en Mands Arbejdskraft. Men hvad skal man saa sige i sin Forbavselse, naar man oven i Købet staar overfor et forholdsvis temmeligt omfattende Forfatterskab fra Albert Thomsens Haand?

Albert Thomsens populariserende og pædagogiske Evner var betydelige, og som Samler havde han en bemærkelsesværdig Evne til at drage Tingene frem. Hvad der ud over disse Egenskaber skaber Muligheder for en saa stor Skribentvirksomhed, er vel hans medfødte Evne til at skrive uden Tyngde og Tvang i en paa een Gang folkelig og dog raffineret Stil — i en bred, for Læseren fortløbig Form, lunefyldt og paa en ejendommelig Maade i en cause-ende Tone hyggeligt afpassende sig efter de gode gamle Dage og byggende Bro til vor moderne Tid. En jævn Udvikling spores op gennem Aarene; Kildematerialet, der ofte — navnlig i Begyndelsen — er samlet om en enkelt Person eller Episode, vokser i Dybde og Bredde især efter den store Holbækhistorie og stiller stedse stigende Krav til Behandling, Oversigt og Kritik; set i

Sammenhæng tages der ofte et større Sigte ud over det stedligt begrænsede topografiske og stiles henimod en Placering paa en almen historisk Baggrund.

Musikforeningens Formand var om ikke aktiv Musiker selv saa dog ivrig Grammofonpladesamler og Musikelsker, Turistforeningens journalistisk begavede Formand havde en praktisk Sans for Naturens Skønhed, og Kunstforeningens mangeaarige Næstformand var selv Mester for smaa nydelige Tegninger og Akvareller. Albert Thomsen var nemlig i meget kunstnerisk bestemt og bevæget og havde selv et Anstrøg af noget kunstnerisk i sin Fremstilling. Der var vel faa, der vidste, at Forfatterskabet i de yngre Aar ikke havde haft Retning mod Topografi og Kulturhistorie, men havde haft et litterært digterisk Præg, efter at Albert Thomsen endnu i Aarene kort efter Konfirmationsalderen dog først havde angivet sin senere Linje ved store Samlinger af Optegnelser over Kirkers og Fødebyens Koldings Historie i omhyggelige og dygtige Arbejder, der kunde lede Tanken hen paa en senere Tids Beskæftigelse med meget store og omfattende, særdeles dygtigt udførte Lejrskoleopgaver. I Seminarieaarene i Jelling betroede den unge tyveaarige sine første poetiske Forsøg til Jellingeseminariets Elevblad Gjallerhornet; de fleste er Oversættelser, men der er ogsaa enkelte selvstændige Digte; bortset fra det større stærkt følelsesbetonede Julenat, er det oftest smaa Stemningsbilleder af en egen spinkel fin Ynde, altid i let flydende Form. Ogsaa andre litterære Emner (Artikler om Heine og Frank Norris) og et ganske enkelt kunsthistorisk Problem (Arbejderen i Kunsten, Meunier) havde beskæftiget den unge levende interesserede Mand, der nu efter Seminarietiden synes at have faaet „Fremad“ som sit Organ. Endnu i 1918 ved Holbæktidens Begyndelse kom der i Hver Ottende Dag og Illustreret Tidende Digte og en Oversættelse efter Uhland; men en senere Tids litterære Produktion blev forbeholdt en Skrivebordsskuffes skjulte eksklusive Forum, og direkte kunstnerisk Virksomhed fik Udtryk i smaa nydelige Tegninger. I de allerseneste Aar dukkede dog Forfatteren frem paa ny i de to helt frit opfundne novellistisk, bredt folkelig anlagte Tidsbilleder *Hvem banker paa saa silde* og *To Mand frem for Bodil*

(Jul i Holbæk 1947 og 48) samt i Situationsbilledet *Torden over Byen* fra Svenskekrigen, sikkert skrevet i Krigsaarene med Adresse til Besættelsesaarenes Forhold og trykt efter Forfatterens Død (Sammesteds 1952); en anden Artikel (ogsaa fra det lokale Jule-

hefte) *Nu er det snart Jul* er halvt historisk og halvt litterært behandlet og viser i sin billeddannende, lunefylgte, fortrolige Stil, hvorledes Forfatteren her som i saa meget af det skrevne kunde være indstillet paa at opnaa en ren kunstnerisk Virkning.

I 1912 kunde Albert Thomsen se sin første lille Bog i Trykken, en Turistvejviser for Kolding og Omegn, og dermed er Lokalhistorikeren inde paa det velkendte Felt. Det fortsatte herefter med Avisartikler i fynske Blade i Aarene 1916—18; selv om Thomsen flytter til Holbæk, fortsætter de dog i stort Omfang

endnu i 1919 og 1920, og, som Bibliografien angiver, omfatter de meget forskelligartede Træk af Livet i ældre Tid, dog omhandler et Par Artikler sønderjyske Forhold og kunsthistoriske Emner, undertiden fremkommer de under en fast Rubrik i Bladet. Formaålet er at popularisere og vække Interesse; de er vel af lidt forskellig Længde; men de fleste er ganske korte. Udgangspunktet er for næsten alles Vedkommende trykt Materiale; men ind imellem findes enkelte med selvstændigt bearbejdet Arkivstof, og i disse kan vi finde Kimen til det første større Værk, der i en Aarrække skulde optage den unge stærkt historisk interesserede Lærer, der nu havde faaet fast Stæde i Sognene Avnslev og Bovense ved Nyborg. Det blev et Par Præstehistorier, der kom til at danne Udgangspunktet. En livligt skrevet Artikel om *Præsten Knud Lerche og hans Strid med Rytterne* i denne gamle Ryttergodsegn (Svendborg Amts Aarbøger 1917) giver et virkeligt interessant, omend vel forhaabentlig ikke typisk Billede af Forholdet mellem Rytterne og Befolkningen; i 1919 fulgte sammesteds Skildringen af Præstens noget forargelige Søn *Hr. Oluf Lerche, en anstødelig Præst fra Pietismens Dage*. Disse to Præster interesserede Albert Thomsen meget, og ofte vendte han tilbage til dem; de kom til at danne Udgangspunktet for en Plan, der paa denne Tid tog fast Form, nemlig at skrive de to Sognes Historie. Besynderligt nok skulde Forehavendet ikke komme til Udfoldelse i Sognene selv, men i den fremmede By Holbæk, hvortil den unge Lokalhistoriker flyttede i 1918, og hvor mærkeligt det end vil forekomme de fleste lidt ældre Holbækkere nu, saa var Albert Thomsen i den første Holbæktid hele 1920'erne igennem fængslet af sine fynske Sogne, der vel har staaet i smuk Erindring for ham om blid fynsk Idyl — samtidig med, at han maatte sætte sig ind i det praktisk historiske Arbejde i Museum og Amtssamfund i Holbæk. I Aarene 1922—27 kom der hvert Aar 1—2 Kapitler af Sognehistorien i Svendborg Amts Aarbøger; heraf blev de 8 første 1928 udgivet i Særtryk i *Historiske Efterretninger om Avnslev og Bovense Sogne i ældre Tid I*. Endnu i 1930 og 31 fulgte Kapitlerne 10 og 11; men Nr. 12 i 1933 skulde blive det sidste, og Værket blev aldrig fuldendt, selv om Forfatteren højt op i Aarene tænkte paa en Fort-

sættelse. Der berettes om Egnen, dens Oldtidsminder, Runestenen, Kirkerne, den ældre Præstehistorie og Svenskekrigen; med Aarene gravede Undersøgelsen stedse dybere, og bedst er Kapitlerne 9., 10. og 11. om Matrikelundersøgelserne og Skildringen af Ryttergodset (med et Skifte efter en Ryttergodsbonde som Eksempel). Forfatteren havde den Glæde, at Afsnit IX, *Hvad Matrikelbøgerne fortæller*, i 1930 blev præmieret af Dansk Historisk Fællesforening som Aarets bedste Aarbogsartikel, og alt i alt giver de senere Kapitler et levende Billede af almen Interesse for vort Lands Historie af Forholdene paa et Ryttergods. Erintringen om det venlige fynske Landskab set i Skæret af Forfatterens unge Aar døde aldrig rigtig hen; højt op i Aarene fortsatte Tanken om at fuldende Sognebeskrivelsen, og mærkelig nok, da Thomsen saa sent som 1951 atter vendte tilbage til Emnet, skulde en lille Artikel i Nyborg Socialdemokrat samme Aar vel blive den sidste fra hans Haand og afslutte hans Skribentvirksomhed, omtrent hvor den begyndte.

Ind imellem havde Albert Thomsen i Vejle Amts Aarbøger 1920 og 1929 skildret et Par markante Personligheder af sin egen Slægt i Artiklerne *Christian Kirschbaum* og *Et Sølvbæger, Glarmester Thomas Thomsen og Komarksbuskene ved Kolding*; denne sidste fik ved Aarsmødet i Historisk Fællesforening hæderfuld Omtale sammen med den prisbelønnede Artikel. Betydelig senere — 1946 — vendte han atter tilbage til Barndomsegnen i en Artikel om Koldings Købmandsgaarde.

En helt anden Arbejdskreds skulde dog fra nu af fastholde Albert Thomsen, da han i 1918 blev forflyttet til Holbæk og her i den lille By blandt dens Mennesker i en svunden Fortid fandt det Emne, han som en Virtuos skulde behandle. Det begyndte i Historisk Samfunds Aarbøger 1920 med Udgivelsen af de tre Indberetninger fra Holbæk 1736—51; tilsvarende fra andre Byer var netop i disse Aar under Udgivelse i andre Amtsaarbøger. Den første i Rækken af de mange smaa Holbækbøger blev et Særtryk fra Holbæk Amtstidende om den store ulykkelige Ildsvaade, der 1717 ødelagde Amtsskrivergaarden, hvis smukke Renæssancegavl endnu pryder Algade, og Emnet blev senere taget

op (i Jul i Holbæk 1946) i en lille Ildebrandshistorie; for første Gang bryder i denne første Bog Holbækhistorikerens saa karakteristisk hyggelige Form igennem det noget barokt prægede Ydre med Udstyr som et Skillingstryk. 1922 kom den lille Bog om *Holbækkirker før og nu*. Medens det aldrig lykkedes at faa Albert Thomsen til at udgive Professor Larsens Holbækhistorie med dens store Beskrivelse af den gamle, nu nedbrudte Kirke, vendte han dog senere selv tilbage til en Skildring af Kirken i Bogen om Sankt Nikolaj Kirke 1872—1947, hvori han skrev de første Afsnit om den gamle Kirkes Nedbrydning samt om den nye og dens Indvielse. Efter 4—5 Aar fuldt optagne af Avnslev-Bovense Bogen og det nye Arbejde i Historisk Samfund og Museet gav han et nyt Situationsbillede paa Linje med Ildebrandshistorien i den helt spændende Tyverihistorie *Til Galge og Gren* i Historisk Samfunds Aarbøger 1927. Meget egentlig Holbækhistorie blev det dog ikke til i første Omgang. Der kom et af de sædvanlige Festskrifter om *Holbæk Haandværker- og Industrieforening 1903—28* og nogle Smaaartikler om Kirkegaardsforhold; en lille Skildring fra denne Tid med Emne fra den lokale Kunsthistorie om J. T. Lundbys Billeder fra Holbækegnen blev sammen med en af de allersidste Artikler om *Nøglen til Sophus Schacks Billede* (1951) af Kristian d. 8's Kroning hans eneste egentlige Kunstartikler. I Historisk Samfunds Aarbøger kom et Par mindre Publikationer, en om Slægtsforskning og hans eneste Folkemindeudgivelse: Anne Kathrine Pedersens Erindringer fra Hjembæk med et Supplement om Sagn 1933. Albert Thomsen var i Historisk Samfund, hvis Jubilæum han skildrede i 1931, den omsorgsfulde og dygtige Redaktør; fra hans egen Haand blev det fra nu af mest forskellig Udgivervirksomhed i Smaaartikler og Anmeldelser, bortset fra en lidt større Gennemgang af Reesens Holbækbillede i Byens Jubilæumsaar 1936 og Artiklen, der danner Grundlaget for Udgivelsen af Pottemagerbogen (1945).

Tavsheden havde dog kun været tilsyneladende; en Række Avisartikler var fremkommet i Holbæk Amtstidende, og 1932 samledes de i et Privattryk med 16 Artikler *Fra Det gamle Holbæk*, der med sine kun 70 Eksemplarer er en stor Sjældenhed.

Til disse slutter sig som en lille Julehilsen (Jul i Holbæk 1933) *Fra den gamle Præstegaard i Kirkestræde, Troels Smith og hans Slægt*, vel en af de Artikler, der giver Albert Thomsen bedst, som de lidt ældre Holbækkere kender ham; her og i Avisartiklerne har vi ham helt ud med hans forstaaende Sans for det hyggelige og værdifulde i gamle Tider og i den humorfyldte let undrende Betragtning af det lidt snurrige i gamle Dages Væremåde og Udtryksform.

Artiklerne var dog tilstrækkelige til at vise, hvilke betydelige Forarbejder, der var gjort til en Holbækhistorie, og det var da ogsaa naturligt, at Albert Thomsen ved Holbæk Bys Købstads-jubilæum blev Byens Historiker. Egentlig hurtigt fik han sit Hovedværk fuldendt trods det betydelige Arbejde med at indsamle, ordne, rubricere og sammenskrive det store Materiale, som aldrig rigtig før var behandlet i Sammenhæng; selv havde han et Par Aar før i Holbæk Amt 1933—34 leveret en kort Oversigt, der maa betragtes som en Slags Skitse. Mange vilde maaske have ventet en broget Billedbog med levende Tidsbilleder og lunefyldt skildrede Portrætter — ud fra tidligere Kendskab til Forfatterens Evne til at give en levende Karakteristik og tegne et Tidsbillede. Selv om disse Egenskaber ogsaa kom frem i egne malende Afsnit ind imellem, blev det dog fuldt saa meget et Værk af en noget anden Type med en Række saglige Oplysninger i Enkelt-skildringer, der gik op i en Helhed, og præget af en sund og klog naturlig kritisk Sans og Kombinationsevne, der gør Læseren tryk; gennem det gaar en varm Understrøm af sympatisk Medleven, en egen Humor og sund Fornuft. Hele det mægtige Stof er bragt i en naturlig kronologisk Ramme med den almindelige Danmarkshistorie som Baggrund. I en uoverskuelig Fremtid vil Holbækkere slaa op i dette Værk for at se, „hvad Thomsen siger om det“, og i Danmarks topografiske Litteratur maa det indtage en anelig Plads.

I de nærmeste Aar blev det naturligvis ikke til stort andet end Holbækhistorien; men i de sidste 8—9 Aar af den Tid, der var tilbage, udfoldede den litterære Produktion sig mere festligt end nogensinde og formede det karakteristiske Portræt af Forfatteren,

som enhver Holbækker kender. Kartoteket havde givet en Mængde ubenyttet Stof, der nu blev udnyttet festligt, frit og fornøjeligt med lykkelig Haand i smaa elegante, tilsyneladende legende lette Smaaskrifter, der dog var fulde af Viden om lokale Forhold i ældre Tid og præget af Medleven især i det sidst svundne Aarhundredes Atmosfære. Med Undtagelse af det lille Privattræk om Andreas Ærebo (1946) var de Lejlighedsskrifter, en Omformning af de ellers ofte noget tørre og reklamerende Forretningsfestskrifter. Med Aarene var Thomsens rent kunstneriske Interesse for det skønne, kræsne, bibliofile Udstyr vokset, hvad der tydeligt viste sig i disse Bøgers Ydre: *Op og ned ad Algade* (1943), *Omkring Bysøen* (1944), det lokale Holbækbidrag til Pottemageriets Historie i Danmark: *Pottemagere i Holbæk* (1945), det enestaaende Foretagende at skrive en Gades (Nygades) Historie: *En Gade fylder Hundrede* — samt endelig *Skomagere og Garvere i det gamle Holbæk*. Fornøjeligst at læse er vel *Op og ned ad Algade*, tungest af lokalhistorisk Stof Gadehistorien, af mest almen kulturhistorisk Betydning Pottemagerbogen.

Mindre Holbækartikler fremkom i Jul i Holbæk, hvor Thomsen hver eneste Jul var fast Bidragyder, saaledes med, foruden de tidligere nævnte, *Tretten Skibe* (ogsaa i Særtryk: *Skibsbyggeri ved Holbæk Havn 1855—74*) og den sidste med Holbækemne fra Albert Thomsens Haand om *Den første Flyver over Holbæk* (1951). Det faste Organ var dog Holbæk Amstidende; de mange Avisartikler herfra 1932—46 samledes i endnu et Bind *Fra det gamle Holbæk II*, der efter Thomsens Død fulgtes af et tredje og sidste med Artiklerne efter 1945. Maaske giver denne Side af den litterære Virksomhed, der i saa høj Grad var vendt populariserende udad, det smukkeste Udtryk for Forfatterens Særpræg.

I de sidste Aar var det, som Albert Thomsen slog lidt om i Emnevalget og særlig samlede sin Interesse om smaa Museumspublikationer, der regelmæssigt kom i Museets Aarsberetninger, som stedse blev mere statelige at se til. Her vandrede han om i Museumshaven (Aarbog 1938), i den gamle Købmandsgaard,

som han naaede at faa flyttet og reddet midt i al Arbejdet med Holbækhistorien 1941, eller i det nyeste Frihedsmuseum, som interesserede ham meget stærkt (1950); herfra tog han paa Opdagelsesrejse til Vintremøller (1932) eller til Helligkorskilden ved Ulkestrup (1945) og foranstaltede i de seneste Aar et Par Udgravninger i Riffelhaven (1942), hvor han ogsaa var med til at undersøge en Teglovn (Hist. Sam. Aarbøger 1943). Ofte tog han Museumssagerne frem for Læserne og gav en Forklaring, hvad enten det nu var en Daabskjole sammensat af middelalderlige Broderier (1926), et Himmelbrev (1928), Skomagerlaugets Velkomst (1948), et Krucifiks fra Tudse (1950) eller Museets gamle Kort (1929 og 1948); undertiden kaster han et Blik tilbage paa den forløbne Tid i Museets Historie (1935). I de aller sidste Aar henvendte han sig til en større Kreds i Aarbogen Danske Museer, saaledes med en Artikel om Laagpotter som Supplement til Pottemagerbogen, og i 1951 med Forklaringen af Personerne i Schacks Maleri af Kristian den 8's Kroning.

I Avisartikler, i Mindeartikler i Historisk Samfunds Aarbøger og i et Dusin Biografier til Dansk biografisk Leksikon 1933—44 havde Thomsens Interesse for at tegne et Portræt fundet Udtryk op igennem Aarene.

Lidt over Nytaar 1952 standsede hans flittige Pen for steds. Den sidste Artikel skulde have skildret Langtvedbroens Historie; det blev ikke hans Sag at beskæftige sig med Brobygningen mod Holbæks ældgamle østlige Naboby.

Den unge æstetisk interesserede Skribent blev indfanget af to hyggelige fynske Landsbyers Idyl, og den historiske Interesse gik af med Sejren. Sognehistorikeren gled over til at blive en Købstads Historiker og kom afgørende til at gribe ind i denne Bys Kulturliv og det lokale historiske Arbejde i Museum og Amtsamfund. Nogle søger Livsindhold ved at drage vidt omkring i fjerne Lande og samle Indtryk og Erfaringer; andre bliver og søger at naa Viden og Forstaaelse ved at grave i Dybden — dybt ned til de svundne Tiders mangfoldigt brogede Liv.

Niels A. Christiansen.

